УДК 336:330.46
JEL: G29; L86; O33; P43

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІНТЕХ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

©2020 СТОЙКО О. Я.

УДК 336:330.46
JEL: G29; L86; O33; P43

Стойко О. Я. Становлення та розвиток фінтех-бізнесу в Україні

Метою статті є вивчення сучасного стану вітчизняного фінтех-бізнесу, виявлення основних тенденцій та перспектив його розвитку. Встановлено, що активний розвиток фінтех-бізнесу в Україні розпочався після світової фінансової кризи 2008–2009 рр. і особливо активно продовжився після політичної та економічної кризи 2014–2015 рр. Виявлено чинники, які сприяли становленню та розвитку вітчизняної фінтех-індустрії, основними із яких є: стабільне покриття мобільним зв'язком та Інтернетом, сприятливе законодавство, доступ до капіталу та інвестицій, кваліфікований персонал. Визначено, що вітчизняний фінтех-сектор перебуває на стадії активного розвитку, що проявляється у збільшенні кількості фінтех-компаній і розширенні напрямів їх діяльності. Однією з головних перешкод на шляху становлення фінтех-бізнесу в Україні є відсутність доступу до джерел фінансування на ранніх стадіях його розвитку. Виявлено, що фінтех-напрям в Україні має значний потенціал для впровадження фінансових послуг у нові сфери діяльності та серед різних верств населення. Перспективними напрямами розвитку фінтеху в Україні можуть стати штучний інтелект, big data, блокчейн, а також використання інноваційних технологій у суміжних сегментах: страхуванні (InsurTech), юридичних технологіях (LegalTech), використанні відкритих державних даних (RegTech). Обґрунтовано, що розвиток фінтех-бізнесу в Україні має здійснюватися не в конкурентній боротьбі з комерційними банками, а у використанні взаємовигідних варіантів співпраці. Розвитку нових технологій та інновацій в нашій країні сприятиме впровадження системи віддаленої електронної ідентифікації BankID НБУ, імплементація норм Директиви ЄС PSD2, модернізація СЕП НБУ за міжнародним стандартом ISO 20022. Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення впливу фінансових інновацій на розвиток банківського бізнесу, розробку напрямів взаємовигідного партнерства банківського і фінтех-бізнесу.
Ключові слова: *фінтех, фінтех-послуги, фінтех-бізнес, фінтех-компанії, стартапи, стартап-екосистема.*
DOI:
Рис.: *3.* ***Бібл.:*** *21.*

Стойко Олег Якович *– кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту, Житомирський національний агроекологічний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)*
E-mail: *oy100iko@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-6120-8089*
Researcher ID: *http://www.researcherid.com/rid/U-7520-2017*

УДК 336:330.46
JEL: G29; L86; O33; P43

Стойко О. Я. Становление и развитие финтех-бизнеса в Украине

Целью статьи является изучение современного состояния отечественного финтех-бизнеса, выявление основных тенденций и перспектив его развития. Установлено, что активное развитие финтех-бизнеса в Украине началось после мирового финансового кризиса 2008–2009 гг. и особенно активно продолжилось после политического и экономического кризиса 2014–2015 гг. Обнаружены факторы, которые способствовали становлению и развитию отечественной финтех-индустрии, основными из которых являются: стабильное покрытие мобильной связью и Интернетом, благоприятное законодательство, доступ к капиталу и инвестициям, квалифицированный персонал. Определено, что отечественный финтех-сектор находится на стадии активного развития, которое проявляется в увеличении количества финтех-компаний и расширении направлений их деятельности. Одним из главных препятствий на пути становления финтех-бизнеса в Украине является отсутствие доступа к источникам финансирования на ранних стадиях его развития. Подчеркнуто, что финтех-направление в Украине имеет значительный потенциал для внедрения финансовых услуг в новые сферы деятельности и среди разных слоев населения. Перспективными направлениями развития финтеха в Украине могут стать искусственный интеллект, big data, блокчейн, а также использование инновационных технологий в смежных сегментах: страховании (InsurTech), юридических технологиях (LegalTech), использовании открытых государственных данных (RegTech). Обосновано, что развитие финтех-бизнеса в Украине должно осуществляться не в конкурентной борьбе с коммерческими банками, а в использовании взаимовыгодных вариантов сотрудничества. Развитию новых технологий и инноваций в нашей стране будет способствовать внедрение системы отдаленной электронной идентификации BankID НБУ, имплементация норм Директивы ЕС PSD2, модернизация СЭП НБУ по международному стандарту ISO 20022. Последующие исследования будут направлены на определение влияния финансовых инноваций на развитие банковского бизнеса, разработку направлений взаимовыгодного партнерства банковского и финтех-бизнеса.
Ключевые слова: *финтех, финтех-услуги, финтех-бизнес, финтех-компании, стартапы, стартап-экосистема.*
Рис.: *3.* ***Библ.:*** *21.*

Стойко Олег Яковлевич *– кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Житомирский национальный агроэкологический университет (Старый бульвар, 7, Житомир, 10008, Украина)*
E-mail: *oy100iko@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-6120-8089*
Researcher ID: *http://www.researcherid.com/rid/U-7520-2017*

UDC 336:330.46
JEL: G29; L86; O33; P43

Stoiko O. Ya. Formation and Development of Fintech Business in Ukraine

The article is aimed at studying the current status of the domestic fintech business, identifying the main trends and prospects for its development. It is determined that the active development of fintech business in Ukraine began after the global financial crisis of 2008-2009 and continued especially actively after the political and economic crisis of 2014-2015. The author specifies the factors that contributed to the formation and development of the domestic fintech industry,

the main of which are: stable coverage of mobile communications and the Internet, favorable legislation, access to capital and investment, qualified staff. It is defined that the domestic fintech sector is now at the stage of active development, which is manifested in the increase in the number of fintech companies and the expansion of directions of their activities. One of the main obstacles to the formation of fintech business in Ukraine is the lack of access to sources of financing in the early stages of its development. It is emphasized that the fintech industry in Ukraine has significant potential for the introduction of financial services in new spheres of activity and among different segments of the population. Promising areas of fintech development in Ukraine can be artificial intelligence, big data, blockchain, as well as the use of innovative technologies in related segments: insurance (InsurTech), legal technologies (LegalTech), use of open government data (RegTech). It is substantiated that the development of fintech business in Ukraine should be carried out not in competition with commercial banks, but in the use of mutually beneficial options for cooperation. The development of new technologies and innovations in our country will be facilitated by the introduction of the remote electronic identification system BankID NBU, the implementation of the norms of the EU PsD2 Directive, the modernization of the NBU electronic payment system under the international standard ISO 20022. Further research will focus on determining the impact of financial innovation on the development of banking business, developing the directions of mutually beneficial partnership between banking and fintech business.
Keywords: *fintech, fintech services, fintech business, fintech companies, startups, startup ecosystem.*
Fig.: *3.* ***Bibl.:*** *21.*

Stoiko Oleg Ya. *– PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Zhytomyr National Agroecological University (7 Staryi Blvd., Zhytomyr, 10008, Ukraine)*
E-mail: *oy100iko@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0002-6120-8089*
Researcher ID: *http://www.researcherid.com/rid/U-7520-2017*

Перехід до цифрової економіки неможливий без упровадження новітніх фінансових технологій. Донедавна Україна порівняно з розвинутими країнами світу відставала з питань впровадження інновацій і використання сучасних технологій на десятки років. Однак аналіз сучасного стану вітчизняного ринку фінансових послуг засвідчує тенденцію до скорочення відставання у своєму розвитку від міжнародних ринків як за різноманітністю фінансових інновацій, так і за динамікою основних фінансових показників. Як показують дослідження, новітні фінансові технології активніше розвиваються не в розвинутих державах, а в державах, що розвиваються. Драйверами цього розвитку є ті держави, які мають економічні проблеми [1].

Українське суспільство відкрите до впровадження сучасних фінансових технологій. Так, за даними The FinTech Index від ING Bank, серед 73 країн Україна опинилася в колі тих, хто створив сприятливу стартап-екосистему та інфраструктуру. В Україні порівняно молодий ринок фінансових послуг, а споживач більш відкритий до інновацій навіть порівняно з іншими європейськими країнами [2]. Фінтех-бізнес в Україні має значний потенціал для впровадження фінансових послуг у нові сфери діяльності та серед різних верств населення. У цьому зв'язку виникає потреба в подальшому дослідженні тенденцій розвитку вітчизняного ринку фінансових інновацій і визначенні пріоритетних напрямів його розвитку.

Дослідженням проблем розвитку фінансових технологій займаються такі вчені: Г. М. Азаренкова, М. І. Диба, Л. А. Дудинець, В. В. Коваленко, В. І. Міщенко, М. В. Тарасюк, В. А. Шевченко, Ю. В. Шевчук, А. О. Шкляр, М. С. Яценко та ін. Проте деякі питання та перспективи розвитку вітчизняного фінтех-бізнесу потребують подальшого вивчення та конкретизації.

Метою статті є вивчення сучасного стану вітчизняного фінтех-бізнесу, виявлення основних тенденцій та перспектив його розвитку. Завдання статті полягає в дослідженні стану українського фінтех-ринку, аналізі проблем функціонування фінтех-компаній, виявленні основних трендів фінтех-бізнесу та визначенні напрямів його розвитку.

В Україні активний розвиток фінтех-бізнесу почався після світової фінансової кризи 2008–2009 рр. Комерційні банки для скорочення своїх витрат і оптимізації роботи почали переміщати фінансові платежі в мережу Інтернет, пропонувати кредити онлайн, запустили роботів-консультантів. Водночас почали з'являтися фінтех-стартапи, які переважно спеціалізувались у сфері платежів і переказів.

Ще більший поштовх до впровадження новітніх фінансових технологій мали наслідки політичної та економічної кризи 2014–2015 рр. Виведення з ринку понад 90 комерційних банків було болючим, але конче потрібним кроком, який дав неочікувано позитивні результати для оздоровлення фінансового ринку. Закриття такої кількості банків підняло хвилю талановитих, амбіційних спеціалістів у IT і фінансових галузях, що привело до створення нових фінтех-стартапів безпрецедентними темпами [3].

Цей період часу збігається з вибуховим поширенням і проникненням Інтернету (зокрема, мобільного (3G)) в усі сфери життя, поширенням смартфонів, розвитком соціальних мереж і мобільних додатків, початком використання штучного інтелекту в бізнес-процесах та спілкуванні зі споживачами (роботи, чатботи) [4, с. 26–27]. Вказані чинники, а також втрата довіри громадян до традиційних фінансових інститутів і незадоволеність банківськими послугами прискорили зародження фінансових інновацій поза банками, до яких належать фінтех-послуги та фінтех-стартапи.

Фінтех-бізнес в Україні започаткували такі платіжні сервіси, як Portmone, EasyPay, iPay.ua, Tyme, електронні гаманці GlobalMoney і Maxi, які були

створені до 2010 р. Наразі український фінтех-ринок знаходиться на ранній стадії розвитку та налічує понад 100 фінтех-компаній, причому більша їх частина створена впродовж 2016–2018 рр. [5]. Упродовж цього періоду ринок фінтеху в Україні демонструє позитивну динаміку до зростання завдяки підвищеному інтересу до нього. За цей час було випущено кілька фінтах-каталогів, організовано форуми, проведено інкубаційні й акселеративні програми для фінтех-стартапів: Fintech Master, Open Banking Lab, POPCORP, а також спільно з RE: ACTOR конкурс проєктів для digital bank тощо [6].

Становленню та розвитку фінтех-бізнесу в Україні сприяють такі передумови та чинники:

1. Розбудова належної інфраструктури. Важливим фактором розвитку новітніх фінансових технологій є рівень технологічної готовності ринку, яка забезпечується доступом до мережі Інтернет і покриттям мобільним зв'язком. Упродовж 2008–2018 рр. проникнення Інтернету в Україні постійно зростало, а також поліпшувалася його швидкість. Так, якщо у 2008 р. тільки 24% дорослого населення мало доступ до Інтернету, то у 2019 р. цей показник виріс до 63% [5; 7]. Постійно зростає кількість активних користувачів смартфонів, комп'ютерів і планшетів, розвивається електронна комерція, у тому числі мобільна. На початок 2018 р. 56% населення України для виходу в Інтернет використовували смартфони, 41% – персональні комп'ютери, 17% – планшети [8, с. 331].

Також важливою складовою інфраструктури є наявність електронної ідентифікації особистості для отримання різних електронних послуг. Інструмент цифрового підпису Mobile ID дозволяє мобільному телефону ідентифікувати клієнта та використовувати його цифровий підпис для отримання доступу до різного роду онлайн-сервісів без необхідності введення логіну-пароля: інтернет-банкінг та бази даних, онлайн-магазини, e-commerce майданчики, медичні платформи, отримання різних державних послуг (наприклад, оформити онлайн свідоцтво про народження дитини, отримати необхідні довідки з ЖЕКу, здати звітність до податкової) тощо. У 2019 р. технологія Mobile ID стала доступною для користувачів основних українських мобільних операторів «Київстар», «Vodafone» і «Lifecell».

2. Створення сприятливого законодавчого та регуляторного середовища. Основними нормативно-правовими актами, яких слід дотримуватися у фінтех-галузі, є Цивільний кодекс України, Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Положення про електронні гроші в Україні», затверджене НБУ в Постанові № 481 від 04.11.2010 р., «Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури» (Постанова НБУ № 43 від 4 лютого 2014 р.).

Наразі покращується середовище для підтримки ФінТех та інших стартапів. Серед важливих змін, які були нещодавно запроваджені в українському законодавстві:

- дозвіл на підписання рахунка-фактури та/або контракту за допомогою електронного підпису;
- використання спрощеного оподаткування українськими ІТ-компаніями (5% на рік);
- лібералізація репатріації дивідендів (до 5 млн дол. США на юридичну особу на рік);
- активна підтримка прийняття директив ЄС, зокрема PSD2;
- запровадження системи BankID НБУ;
- модернізація системи електронних платежів НБУ для здійснення платежів у форматі 24/7 у національному масштабі із застосуванням міжнародних стандартів IBAN і ISO 20022;
- затвердження закону про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних операцій на внутрішньому ринку («Закон про електронні довірчі послуги»). Також передбачається прийняття нового «Закону про платіжні системи», який визначатиме нормативно-правове регулювання, аналогічне до PSD2.

Кожна компанія, яка збирається надавати фінансові послуги, повинна отримати спеціальну ліцензію від Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Сервіси, що працюють з іноземною валютою, а також компанії, що цим займаються, зобов'язані отримати ліцензію від НБУ.

3. Забезпечення доступу до капіталу та інвестицій. Наразі започаткування та ведення бізнесу в Україні для зарубіжних інвесторів не відрізняється від умов ведення бізнесу для українських інвесторів. Вітчизняні стартапи все частіше залучають кошти через краундфандингові платформи та отримання грантів. Так, за 2018 р. варто виділити 7 компаній, завдяки яким технологічні компанії зібрали 1,4 млн дол. на свій розвиток. Стартапи отримали гранти на загальну суму 322,7 тис. дол.: 6 грантів від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЕБРР) та 5 грантів від Open Data Challenge [9].

В Україні функціонує Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (SFII), яка забезпечує спів інвестування, або консорціумне кредитування, бізнесу разом зі світовими інвестиційно-кредитними фондами. Участь інноваційної установи в спільному кредитному проєкті дає інвесторам чіткий сигнал того, що держава також бере на себе кредитні ризики та гарантує підтримку бізнесу на всіх етапах проєкту [10].

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) запустило проєкт «е- Бізнес-інкубатори», метою якого є розвиток технологічних стартапів в ІТ-сфері, науці, техніці, сільському господарстві, медицині та фармацевтичному секторі [11].

Наприкінці 2019 р. Український фонд стартапів з розміром в 440 млн грн розпочав прийом заявок на фінансування перспективних українських бізнес-проєктів, які ще недостатньо великі, щоби потрапити в поле зору «класичних» інвесторів. Цей фонд забезпечуватиме за бюджетні кошти грантове фінансування компаній з інноваційним продуктом на початкових стадіях їхнього розвитку, а саме, стадіях pre-seed and seed. Сума підтримки на один стартап становить 75 тис. дол. [12].

Поряд із ринком прямих інвестицій продовжує зростати обсяг залучених інвестицій в Україну з боку венчурних фондів. Загальний обсяг венчурних інвестицій в українські ІТ-компанії у 2018 р. досяг 336,9 млн дол., що майже в півтора рази перевищило максимум 2017 р. [9].

Позитивною тенденцією останніх років є активізація вітчизняних комерційних банків і корпорацій у інноваційному секторі – у формі підтримки інкубаційних програм та акселераторів, інвестування в стартапи. За дослідженням компанії «Mastercard», близько 87% представників банківського сектора готові до партнерства з фінтех-стартапами. Створення нових акселераційних програм в Україні дозволить знизити витрати фінтех-стартапів та стимулювати початкове фінансування [7, с. 16–17].

4. Наявність достатнього рівня кваліфікації та інноваційного потенціалу працівників. Засновниками фінтех-бізнесу стають переважно вихідці із фінансової сфери (47%) і фахівці в галузі інформаційних технологій (41%) [5]. При цьому 70% топменеджменту фінтех-компаній сформували вихідці з таких великих банків, як АТ КБ «ПриватБанк», АТ «ПУМБ», АТ «Альфа-Банк», АТ «Райффайзен Банк Аваль» і АТ «Універсал Банк». Таке поєднання знань і практичного досвіду вихідців з інформаційного та банківського бізнесу є запорукою ефективного розвитку вітчизняної фінтех-індустрії [13].

Крім того, Україна зберігає високі стандарти освіти у сфері інформаційних технологій, математиці та точних науках. Україна займає четверте місце у світі по кількості сертифікованих програмістів. На початок 2019 р. в ІТ-сфері в Україні працювало близько 184 тис. осіб у 4000 ІТ-компаній. Сфера ІТ у нашій країні приростає в середньому на 20% на рік, для порівняння: в Європі цей показник рівний 6% [14]. Наша держава вже давно є світовим лідером, коли йдеться про ІТ-таланти, про що свідчить статус її R&D хабу для понад 100 мультинаціональних технологічних гігантів. Частково це пов'язано з надійною системою освіти, яка випускає близько 40 тис. студентів технічних спеціальностей, а у 2020 р. має в планах довести цю цифру до 100 тис. В ідеалі Україна зможе використати цей новий «врожай» талантів, щоб стати однією з провідних країн – експортерів ІТ у всьому світі [3].

На розвиток вітчизняної фінтех-індустрії позитивно впливають світові тенденції, які свідчать, що фінтех-напрям є найдинамічнішою сферою підприємницької діяльності у світовій економіці. Інвестиції в розвиток цієї індустрії збільшуються доволі високими темпами: з 2011 р. по 2015 р. вони збільшилися в 10 разів (з 2 млрд дол. до 20 млрд дол.), а у 2018 р. перевищили 111 млрд дол. [5; 15]. Прогнозується, що до кінця 2020 р. обсяг вкладень перевищить 150 млрд дол. Основні центри інвестицій у фінансові технології знаходяться в Північній Америці (на неї припадає більше 40% вкладень), Азії (близько 25% всіх інвестицій) та Європі (опановується близько 8% коштів). В Європі інноваційною активністю виділяється, передусім, Великобританія. Також активно розвиваються інноваційні технології в Німеччині та Франції [15].

За рівнем проникнення фінтех-послуг задають тон країни, що розвиваються: в Китаї та Індії цей критерій становить 87%, трохи відстають Росія і ПАР з показником у 82%, у Колумбії, Перу та Мексиці відповідно по 76%, 75% і 72% [16]. Це стало наслідком відносно низького рівня розвитку традиційної фінансової інфраструктури порівняно з темпами економічного розвитку в даних країнах, де при зниженні вартості смартфонів та зростанні доступу до світової мережі непокритий попит населення на фінансові послуги швидко переорієнтувався на цифрові послуги фінтех-компаній [8, с. 328]. Серед розвинених країн найвищий рівень проникнення відзначається в Нідерландах (73%), Великобританії (71%) та Ірландії (71%), що частково обумовлено розвитком в Європі банківського обслуговування у відкритому форматі [16].

Рівень використання Fintech-послуг суттєво відрізняється за видами. Так, найбільша частка фінансово-технологічних послуг припадає на грошові перекази та платежі (у середньому по країнах світу понад 50% у 2017 р., що на 32% більше, ніж у 2015 р.). Частка страхування у 2017 р. склала 24% (8% у 2015 р.), інвестицій та заощадження – 20% (17% у 2015 р.). Позитивна динаміка була забезпечена суттєвим зростанням загального обсягу інвестицій у фінансово-технологічну галузь, до якої на кінець 2016 р. було залучено понад 25 млрд дол. США [8, с. 329].

За даними аудиторської компанії «Ernst&Young», найбільший обсяг інвестицій був залучений компаніями, що надають послуги у сфері платежів та переказів (26%); 24% інвестицій залучили компанії, що надають послуги, пов'язані з плануванням і управлінням активами; 20% – сфера кредитування та краудфандингу; 17% – великі дані та аналітика; 7% – безпека у фінансовій сфері; 4% – страхування; 2% – блокчейн [8, с. 329].

Аналіз вітчизняного ринку фінтех показує, що найбільша кількість фінтех-провайдерів працює в сегменті платежів і переказів (*рис. 1*). Проте цей сегмент уже не викликає такої зацікавленості, як раніше: якщо у 2016–2017 рр. частка нових компаній станови-

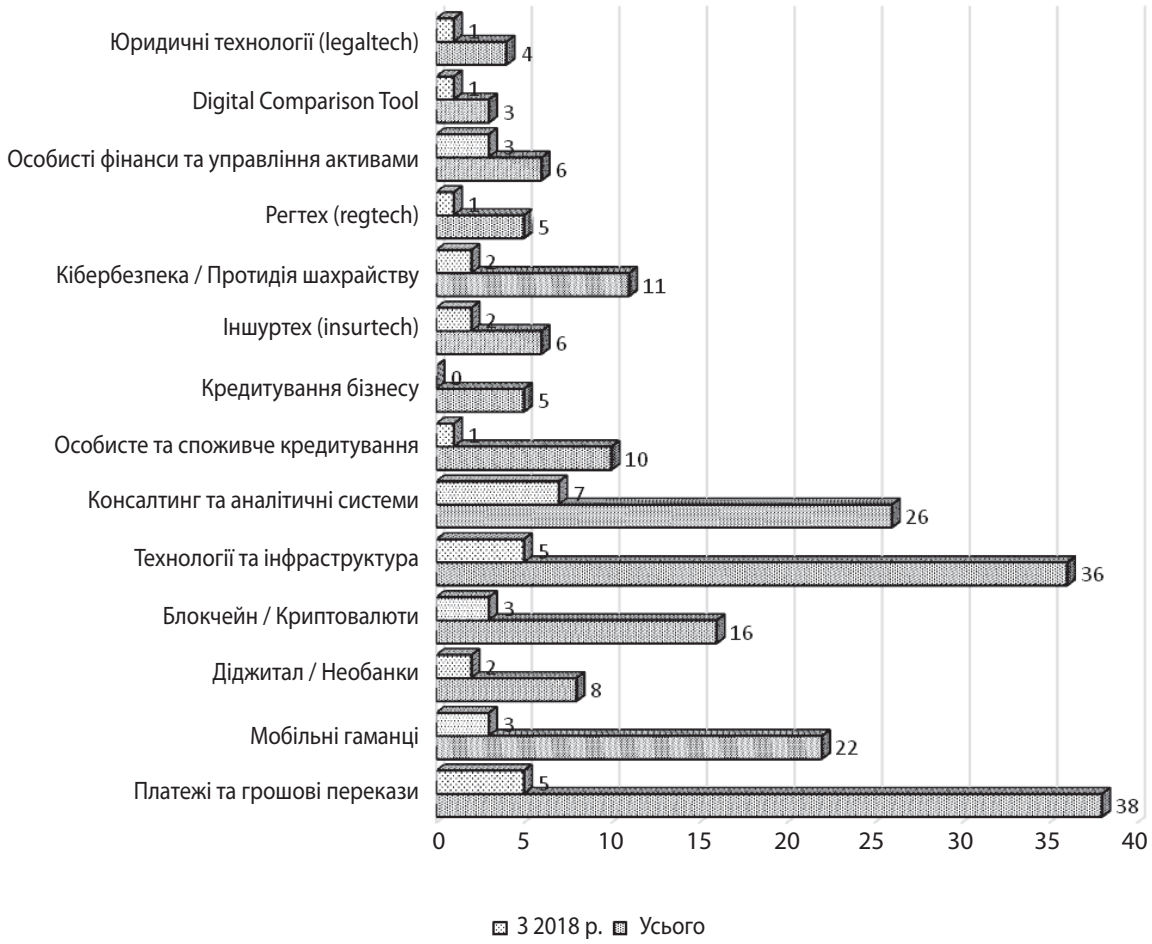

Рис. 1. Розподіл вітчизняних фінтех-компаній за напрямами діяльності станом на червень 2019 р.

Джерело: складено за [5].

ла 38% від новостворених, то в минулому році – 24% [5]. Також лідируючі позиції займає сектор технологій і впровадження інфраструктурних рішень.

Високі темпи зростання у 2018 р. показав сегмент особистих фінансів та управління активами (50%), що свідчить про підвищення рівня фінансової грамотності населення. Досить затребуваним серед фінтех-провайдерів є сектор консалтингу та аналітичних систем, який у 2018 р. випередив за популярністю сектор мобільних гаманців. Така тенденція триватиме і надалі, оскільки з розвитком big data та штучного інтелекту аналітичні послуги ставатимуть дедалі різноманітнішими, вузькоспеціалізованішими та унікальнішими [5].

Вітчизняна фінтех-індустрія не набула такого розвитку, який спостерігається в західних країнах, через недостатньо сформоване бізнес-середовище для розвитку стартапів і брак акселераторів, які допомагали б розвиватися компаніям на ранніх стадіях. До того ж, на відміну від загальновизнаної практики, багато українських фінтех-компаній намагаються виходити на фінансовий ринок уже з готовим продуктом. Тому більшість українських фінтехів за ступенем розвитку перебувають на стадії початку продажів або масштабування бізнесу, і лише кожна п'ята компанія є зрілою. У 2019 р., за результатами опитування, лише 8% фінтех-компаній перебували на стадії реалізації ідеї або мінімально життєздатного продукту (MVP) [5].

Однією з основних перешкод на шляху становлення фінтех-бізнесу є відсутність доступу до джерел фінансування на ранніх стадіях його розвитку. Як свідчить зарубіжний досвід, до 80% стартапів у світі фінансуються за рахунок власних коштів, а також коштів друзів і родичів [5]. Подібна тенденція простежується і на вітчизняному фінтех-ринку, де близько 70% компаній працюють без отримання коштів від сторонніх інвесторів, з них 61% покладається виключно на власні кошти і 9% залучають гроші друзів та родичів (*рис. 2*).

Водночас близько 30% вітчизняних фінтех-провайдерів залучають кошти від зовнішніх інвесторів, і переважно це відбувається за рахунок приватних інвестицій (18%), «ангельських» інвестицій (6%) і венчурних фондів (3%). Оскільки деякі фінтех-компанії є дочірніми підприємствами провайдерів телекомунікаційних та логістичних послуг, вони фінансуються за їх рахунок. Такий підхід пояснюється тим, що провайдери розглядають фінтех-напрям з позицій вигідності для свого основного бізнесу та клієнтів або як варіант оптимізації витрат на платіжні послуги.

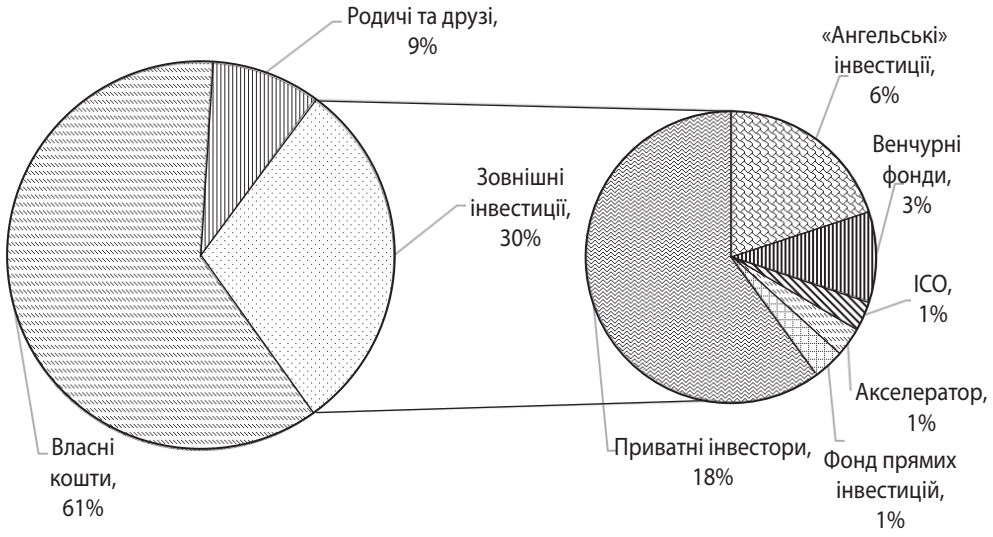

Рис. 2. Структура джерел фінансування фінтех-компаній України у 2019 р.

Джерело: складено за [5].

Головним споживачем послуг фінтех-компаній є бізнес – як великий корпоративний, так і малий та середній, частка якого становить по 37% для кожного напряму. На масовому ринку обслуговування фізичних осіб працює 21% фінтех-компаній, а на преміум-сегменті обслуговування фізичних осіб – тільки 6% [5].

Структуру доходів вітчизняних фінтех-компаній наведено на *рис. 3*.

У структурі доходів фінтех-компаній переважають комісійні виплати за реалізовані товари чи послуги (32%), транзакційні комісії (20%) і моделі регулярних платежів (18%). Водночас зростає популярність ліцензійних доходів (18%) і «profit-sharing» (розділення доходу між кількома партнерами у спільному проєкті) (7%). На бізнес-моделі «freemium» базується невелика кількість фінтех-провайдерів – лише 5%.

Для подальшого розвитку фінтех-бізнесу в Україні є низка невирішених проблем, основними з яких є:

- надмірна зарегульованість фінансової сфери;
- недосконале законодавче та регуляторне поле щодо фінансових інновацій;
- слабке використання механізмів фінансового ринку для інвестування;
- відсутність початкового капіталу для інновацій;
- консерватизм традиційного банківського сектора, який повільно впроваджує фінансові інновації;
- недостатня фінансова грамотність населення та ін.

Разом із тим, в Україні є значний потенціал для розвитку фінтех-бізнесу. Це обумовлюється, передусім, достатнім рівнем проникнення Інтернету, зростанням кількості активних користувачів смартфонів, комп'ютерів та планшетів. Україна посіла 4-те місце у світі за кількістю безконтактних платежів з використанням мобільних телефонів, браслетів, смартгодинників [2]. Крім того, українці охоче користу-

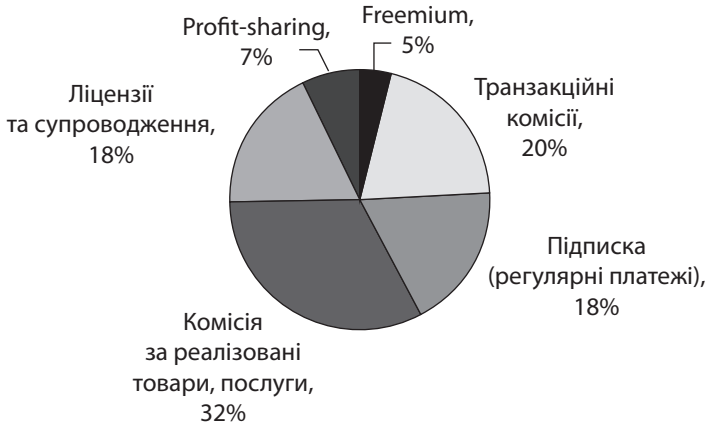

Рис. 3. Розподіл моделей доходів фінтех-компаній України у 2019 р.

Джерело: складено за [5].

ються традиційними фінансовими інструментами: населення на руках має 59,4 млн платіжних карток, з яких понад 62% є активними та регулярно використовуються. Водночас значна частина дорослого населення (за даними Світового банку – 37%) взагалі не має банківських рахунків [5], лише 38% представників малого та середнього бізнесу готові та приймають безготівкові платежі до оплати, тоді як по Європі в цілому цей показник перевищує 60% [2]. Користування інтернет-банкінгом в Україні наразі в 7–8 разів менше, ніж у Польщі чи США [17].

З огляду на значний відсоток осіб, які досі знаходяться поза банківською системою або отримують недостатній обсяг фінансових послуг, а також труднощі для комерційних банків з обслуговуванням мікро- та малих підприємств і громадян, що мешкають у віддалених районах, на фінансовому ринку є незаповнена інноваційна ніша, куди можуть прийти фінтех-компанії та запропонувати клієнтам прості сервіси, що дадуть їм змогу скористатися всіма зручностями сучасної фінансової системи [5].

Одним із основних напрямів забезпечення фінансової інклюзії є активізація зусиль НБУ, спрямованих на підвищення фінансової грамотності населення. За даними дослідження USAID «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні», рівень фінансової грамотності населення України становить 11,6 бала з максимальних 21, що є найнижчим значенням серед 30 країн, які брали участь в опитуванні OECP у 2016 р. [18].

Відповідно до Стратегії НБУ щодо підвищення фінансової грамотності населення, презентація якої відбулась 12.06.2019 р., пріоритетними напрямами визначено такі заходи:

- створення Освітньо-інформаційного центру як осередку фінансової просвіти та комунікацій;
- активізація проведення інформаційно-освітніх заходів для різних верств населення та представників малого та середнього бізнесу в регіонах;
- створення єдиної комунікаційної платформи (сайт) з інформацією про фінансові послуги та особливості їх отримання;
- розроблення спеціальних програм для формування знань і практичних навичок щодо користування фінансовими технологіями для різновікових цільових категорій громадян.

У майбутньому, на думку експертів, понад 50% вітчизняного ринку фінтех буде рухати технологія штучного інтелекту та big data, а ще 40% – будуть розвиватися завдяки блокчейну. Наразі тільки 10% фінтех-компаній мають структуровані дані, які підходять для big data [19]. Також постійно розширюється сфера діяльності вітчизняних фінтех-компаній, які починають працювати в суміжних сегментах використання інноваційних технологій: страхуванні (insurtech), юридичних технологіях (legaltech), використанні відкритих державних даних (regtech) та ін. Це перспективні напрями, які в найближчі роки матимуть суттєве зростання. Наприклад, за прогнозами Reuters, уже до 2020 р. обіг у сфері регуляторних технологій становитиме 120 млрд дол. [5].

Перспективний розвиток фінтех-бізнесу в нашій країні повинен проходити не в конкурентній боротьбі з банківським бізнесом, а у використанні взаємовигідних варіантів співпраці. Комерційні банки можуть надати значну допомогу фінтех-компаніям з питань розширення інфраструктури, збільшення джерел фінансування та доступу до напрацьованої клієнтської бази даних. Натомість фінтех-напрям впливатиме на діяльність банків через збільшення варіантів надання послуг і поліпшення їх якості, скорочення витрат і підвищення рівня кібербезпеки. За даними Української асоціації фінтех- та інноваційних компаній, більшість великих комерційних банків в Україні вже співпрацюють з фінтех-компаніями. Так, з 11 найтехнологічніших банків України практично всі мають спільні проєкти з фінтех-компаніями – для них це набагато простіше та дешевше, ніж утримувати власні команди розробників. Також чимало із цих банків мають власні центри інкубації та акселерації стартапів – вони розраховують отримати від них гарну віддачу у вигляді інноваційних продуктів і сервісів, які можна впровадити в себе [20]. Водночас взаємовигідне партнерство вітчизняних комерційних банків та фінтех-компаній може успішно розвиватися у сфері платіжних сервісів, великих даних, штучного інтелекту, кібербезпеки, автоматизації бізнес-процесів, P2P і P2B-кредитування.

Стимулюватиме комерційні банки до кооперації з фінтех-компаніями нова стратегія розвитку фінансового сектора України до 2025 р., в якій окреслено напрями розвитку ринку фінтех і цифрових технологій. Водночас вказана стратегія передбачає створення регуляторного тестового середовища «пісочниць» (Sandbox), що дає можливість запуску і тестування нових продуктів фінтех-компаній без їх обов'язкової відповідності поточним нормам законодавства [21].

В Україні успішно впроваджується система віддаленої електронної ідентифікації BankID НБУ, до якої на кінець 2019 р. уже приєдналися 11 банків, також є багато заявок на під'єднання від інших банків, мобільних операторів та інших комерційних учасників ринку платіжних послуг. Використання системи BankID у діяльності гравців фінансового ринку наблизить національне законодавство до європейських стандартів, зробить ринок доступнішим і відкритим для нових учасників, забезпечить розвиток нових технологій та інновацій.

Подальшому розвитку фінтех-бізнесу в Україні сприятиме продовження гармонізації правового поля України відповідно до Угоди про асоціацію з

Європейським Союзом щодо імплементації норм європейської директиви PSD2 у національному законодавстві, що підвищить рівень конкуренції на ринку фінансових послуг і забезпечить інноваційний поступ ринку платіжних послуг. Для цього потрібно розробити єдиний стандарт API, підготувати єдиний стандарт аутентифікації та безпеки, забезпечити доступність СЕП 24/7, сформувати законодавчу базу OpenBanking з поетапним впровадженням PSD2, впровадити стандарти щодо передачі інформації по рахунках (залишки, транзакції тощо).

У подальшому необхідно впровадити міжнародний стандарт ISO 20022, який дасть змогу створити єдиний стандарт обміну фінансовими повідомленнями з електронних платежів і цінних паперів, що забезпечить функціональну сумісність національної платіжної системи з міжнародними завдяки застосу¬ванню зрозумілих і загальноприйнятних у світі стандартів. Використання цього стандарту сприятиме підвищенню рівня обслуговування клієнтів та автоматизації платежів, зробить вітчизняний ринок капіталу доступнішим для іноземних інвесторів.

ВИСНОВКИ

Вітчизняний фінтех-бізнес перебуває на стадії активного розвитку, що проявляється у збільшенні кількості фінтех-компаній і розширенні напрямів їх діяльності. Становленню фінтех-екосистеми в Україні сприяли певні передумови: створення належної інфраструктури; формування сприятливого законодавчого та регуляторного середовища; забезпечення доступу до капіталу та інвестицій; наявність достатнього рівня кваліфікації та інноваційного потенціалу працівників. Фінтех-напрям в Україні має значний потенціал для впровадження фінансових послуг у нові сфери діяльності та серед різних верств населення. Розвитку фінансових інновацій у нашій країні сприятиме взаємовигідна співпраця фінтех-компаній з традиційними банківськими установами, впровадження системи віддаленої електронної ідентифікації BankID НБУ, імплементація норм Директиви ЄС PSD2, модернізація СЕП НБУ за міжнародним стандартом ISO 20022. Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення впливу сучасних фінансових технологій на розвиток традиційного банківського бізнесу, розробку напрямів взаємовигідного партнерства банківського та фінтех-бізнесу в Україні. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінтех в Україні: що це таке і як він робить життя українців комфортніше // UkrMedia. 27.02.2018. URL: https://ukr.media/science/347729/
2. Огляд фінтеху: Гроші у ритмі техно // .Бізнес. 05.04.2019. URL: https://business.ua/special/75-finansovij-oskar-2018/4872-ohliad-fintekhu-hroshi-u-rytmi-tekhno (дата звернення: 07.02.2020).
3. Юнкман Б. Чому венчурний капітал оминає український ринок // Mind. 25.10.2018. URL: https://mind.ua/openmind/20189763-chomu-venchurnij-kapital-ominae-ukrayinskij-rinok
4. Яценко М. С., Бондаренко А. О. Актуальні питання розвитку сектору фінансових послуг із застосуванням сучасних фінансових технологій. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2019. № 2. С. 25–30. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/2_2019/6.pdf
5. Каталог фінтех-компаній України 2019 / Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. URL: https://map.fintechua.org/
6. Руснак І. Технології з розумом. Як не програти, впроваджуючи інновації в банках // НВ. Бізнес. 18.11.2019. URL: https://nv.ua/ukr/biz/experts/novi-tehnologiji-i-finteh-shcho-vazhlivo-vrahuvati-zapuskayuchi-innovaciji-50054182.html
7. Звіт «Фінтех в Украні»: тенденції, огляд ринку та каталог. URL: https://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf
8. Семеног А. Ю., Цирулик С. В. Тенденції розвитку Fintech послуг на світовому та вітчизняному ринках фінансових послуг. *Бізнес Інформ*. 2018. № 10. С. 327–334. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-10_0-pages-327_334.pdf
9. Огляд українського ринку венчурних та приватних інвестицій 2018 // UVCA. 23.04.2019. URL: http://uvca.eu/ua/news/uvca-has-presented-overview-of-the-ukrainian-investment-market
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи» від 15.06.2000 р. № 979 (у редакції від 16.07.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-п
11. Дайджест новин від УкрІНТЕІ: наука, інновації, технології. 2019. № 4. 31 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/UkrINTEI_2019/Dajdzhest/Dajdzhest_UkrINTEI_%E2%84%964_2019.pdf
12. Український фонд стартапів починає прийом заявок // Урядовий портал. 02.12.2019. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayinskij-fond-startapiv-pochinaye-prijom-zayavok
13. Пальчевський І. Фінтех прилаштовується до банків // Financial Club. 26.02.2018. URL: https://finclub.net/ua/analytics/fintekh-prylashtovuietsia-do-bankiv.html
14. Юшкевич Н. Стартап-экосистема Украины. URL: https://vc.ru/finance/98108-startap-ekosistema-ukrainy
15. Банки та фінтех-компанії: сила – в єдності / Громадська організація «Центр економічних досліджень та прогнозування «Фінансовий Пульс». URL: http://finpuls.com/upload/docs/news/banking/reviews/Банки%20та%20фінтех-компанії.pdf
16. Индекс проникновения услуг финтех 2019. URL: https://docplayer.ru/168728700-Indeks-proniknoveniya-uslug-finteh-2019.html
17. Фінтех-революція / .Бізнес. 27.06.2019. URL: https://business.ua/finances/5684-fintekh-revolyutsiya
18. Звіт «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні» / Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору». URL: https://www.slideshare.net/sadovnychyi/ss-148924891

19. Що відбувається на ринку фінтех в Україні // blog.imena.ua. 10.04.2018. URL: https://www.imena.ua/blog/banks-threat-to-big-tech/
20. Дюк Р. Банки та фінтех: від конкуренції до кооперації // НВ. Бізнес. 01.08.2019. URL: https://nv.ua/ukr/biz/experts/banki-i-finteh-osnovni-sferi-spivpraci-novini-ukrajini-50035226.html
21. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686

REFERENCES

"Banky ta fintekh-kompanii: syla – v yednosti" [Banks and Fintech Companies: Strength – in Unity]. Hromadska orhanizatsiia «Tsentr ekonomichnykh doslidzhen ta prohnozuvannia «Finansovyi Puls». http://finpuls.com/upload/docs/news/banking/reviews/Банки%20та%20фінтех-компанії.pdf

"Daidzhest novyn vid UkrINTEI: nauka, innovatsii, tekhnolohii" [Digest of News from UkrINTEI: Science, Innovations, Technologies]. 2019. http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/UkrINTEI_2019/Dajdzhest/Dajdzhest_UkrINTEI_%E2%84%964_2019.pdf

Diuk, R. "Banky ta fintekh: vid konkurentsii do kooperatsii" [Banks and Fintech: From Competition to Cooperation]. NV. Biznes. 01.08.2019. https://nv.ua/ukr/biz/experts/banki-i-finteh-osnovni-sferi-spivpraci-novini-ukrajini-50035226.html

"Fintekh v Ukraini: shcho tse take i yak vin robyt zhyttia ukraintsiv komfortnishe" [Fintech in Ukraine: What It Is and How It Makes Ukrainians' Lives More Comfortable]. UkrMedia. 27.02.2018. https://ukr.media/science/347729/

"Fintekh-revoliutsiia" [The Fintech Revolution]. Biznes. 27.06.2019. https://business.ua/finances/5684-fintekh-revolyutsiya

"Indeks proniknoveniya uslug fintekh 2019" [Fintech Services Penetration Index 2019]. https://docplayer.ru/168728700-Indeks-proniknoveniya-uslug-finteh-2019.html

"Kataloh fintekh-kompanii Ukrainy 2019" [Directory of Fintech Companies of Ukraine 2019]. Ukrainska asotsiatsiia fintekh ta innovatsiinykh kompanii. https://map.fintechua.org/

[Legal Act of Ukraine] (2000). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-п

"Ohliad fintekhu: Hroshi u rytmi tekhno" [Fintech Review: Money in the Techno Rhythm]. Biznes. 05.04.2019. https://business.ua/special/75-finansovij-oskar-2018/4872-ohliad-fintekhu-hroshi-u-rytmi-tekhno

"Ohliad ukrainskoho rynku venchurnykh ta pryvatnykh investytsii 2018" [Overview of the Ukrainian Venture and Private Investment Market 2018]. UVCA. 23.04.2019. http://uvca.eu/ua/news/uvca-has-presented-overview-of-the-ukrainian-investment-market

Palchevskyi, I. "Fintekh prylashtovuietsia do bankiv" [Fintech Attaches to Banks]. Financial Club. 26.02.2018. https://finclub.net/ua/analytics/fintekh-prylashtovuietsia-do-bankiv.html

Rusnak, I. "Tekhnolohii z rozumom. Yak ne prohraty, vprovadzhuiuchy innovatsii v bankakh" [Technology is Crazy. How not to Lose by Innovating in Banks]. NV. Biznes. 18.11.2019. https://nv.ua/ukr/biz/experts/novi-tehnologiji-i-finteh-shcho-vazhlivo-vrahuvati-zapuskayuchi-innovaciji-50054182.html

"Shcho vidbuvaietsia na rynku fintekh v Ukraini" [What is Happening in the Fintech Market in Ukraine]. blog.imena.ua. 10.04.2018. https://www.imena.ua/blog/banks-threat-to-big-tech/

"Stratehiia rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy do 2025 roku" [Strategy of Development of Financial Sector of Ukraine Till 2025]. https://bank.gov.ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686

Semenoh, A. Yu., and Tsyrulyk, S. V. "Tendentsii rozvytku Fintech posluh na svitovomu ta vitchyznianomu rynkakh finansovykh posluh" [The Tendencies in the Development of Fintech Services in Both the Global and the National Financial Services Markets]. Biznes Inform. 2018. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-10_0-pages-327_334.pdf

"Ukrainskyi fond startapiv pochynaie pryiom zaiavok" [The Ukrainian Startup Fund is Starting to Accept Applications]. Uriadovyi portal. 02.12.2019. https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayinskij-fond-startapiv-pochinaye-prijom-zayavok

Yatsenko, M. S., and Bondarenko, A. O. "Aktualni pytannia rozvytku sektoru finansovykh posluh iz zastosuvanniam suchasnykh finansovykh tekhnolohii" [Actual Issues of Development of the Financial Services Sector with the Use of Modern Financial Technologies]. Derzhava ta rehiony. Seriia «Ekonomika ta pidpryiemnytstvo». 2019. http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/2_2019/6.pdf

Yunkman, B. "Chomu venchurnyi kapital omynaie ukrainskyi rynok" [Why Venture Capital Bypasses the Ukrainian Market]. Mind. 25.10.2018. https://mind.ua/openmind/20189763-chomu-venchurnij-kapital-ominae-ukrayinskij-rinok

Yushkevich, N. Startap-ekosistema Ukrainy. https://vc.ru/finance/98108-startap-ekosistema-ukrainy

"Zvit «Finansova hramotnist, finansova inkliuziia ta finansovyi dobrobut v Ukraini»" [Report on Financial Literacy, Financial Inclusion and Financial Well-Being in Ukraine]. Proekt USAID «Transformatsiia finansovoho sektoru». https://www.slideshare.net/sadovnychyi/ss-148924891

"Zvit «Fintekh v Ukrani»: tendentsii, ohliad rynku ta kataloh" [Fintech in Ukraine: Trends, Market Overview and Directory]. https://data.unit.city/fintech/fgt34ko-67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf